

Sledovi o zaplembah, agrarni reformi in nacionalizaciji premoženja v arhivskem gradivu Pokrajinskega arhiva Maribor

Peter Pavel Klasinc

Svoj prispevek sem razdelil na štiri dele. V prvem delu obravnavam arhivsko gradivo o zaplembah, agrarni reformi in nacionalizaciji premoženja, ki ga hranimo v Pokrajinskem arhivu Maribor v Referatu za gradivo pravosodja. Pri tem moram povedati, da v mariborski arhiv v celoti tega gradiva od ustvarjalecev nismo prevzeli. Drugi del prispevka namenjam opisu arhivskega gradiva, ki se hrani v našem arhivu v Referatu za gradivo uprave. Tretji del prispevka usmerjam na pregled nekaterih vzorčno izbranih konvolutov spisov, ki so nastali v zvezi z zaplembami premoženja. V četrtem delu želim opozoriti na druge fonde, kjer je pričakovati, da se bo našlo arhivsko gradivo, ki se neposredno nanaša na obravnavano problematiko.

Opozoril bi rad na določene arhivistične probleme, s katerimi se srečujemo pri svojem delu arhivski strokovni delavec v Sloveniji. Gre za vprašanje dejanske ohranjenosti arhivskega gradiva posamez-

nih ustvarjalecev z ozirom na količino in za vprašanje o izdelanih informativnih pomagalih v arhivih ali pa tistih informativnih pomagalih, ki so nastala pri ustvarjalecih arhivskega gradiva.

Predvsem me seveda zanimajo vprašanja, kaj vse vsebujejo konvoluti spisov in ali je bilo iz teh spisov v preteklosti po kakršnih koli navodilih že odbrano kakršnokoli gradivo. Kdo so bili ustvarjalci – avtorji posameznih spisov in kakšen registraturni red je vpeljan. Odprto ostaja vprašanje, v katerih fondih bi še bilo možno najti sledove o zaplembah, agrarni reformi in nacionalizaciji premoženja v našem arhivu. Pregled seznama arhivskega gradiva v Referatu za gradivo pravosodja po letu 1850 v Pokrajinskem arhivu v Mariboru nam nudi sliko o pomembnem gradivu, ki se nanaša na problematiko povojnih odvzemov oziroma zaplemb premoženja, agrarne reforme in nacionalizacije. Podatke mi je posredovala arhivistka Emica Ogrizek.

MARIBOR

Za mesto Maribor in njegovo okolico je bilo v Pokrajinski arhiv Maribor prevzeto odgovarjajoče arhivsko gradivo Okrajnega sodišča Maribor s kazenskimi spisi, šiframi K, Ks za dobo od leta 1945-1950. Gradivo je bilo arhivu predano brez pripadajočih vpisnikov in imenikov.

Izvršilni spisi tega sodišča J oz. I, kot oblika in šifra, so seveda s tega področja vsekakor najbolj izrazit historičen vir za iskanje podatkov glede razlastitev oz. zaplemb. Ohranjeni so spisi za čas od leta 1945-1950 z opombo, da so bili mariborskemu arhivu predani tudi vpisniki.

S tem se pregled seznama arhivskega gradiva, ki ga hrani Pokrajinski arhiv v Mariboru in smo ga prevzeli iz sodišča v Mariboru, konča.

Povedati moram, da se v našem arhivu pripravljamo, da bomo še v letošnjem letu ali pa v prvih mesecih naslednjega leta, prevzeli arhivsko gradivo mariborskega sodišča, in sicer:

A) Sodišče narodne časti (SNČ) za leto 1945, ki je s svojo pristojnostjo pokrivalo Maribor, Ptuj, Mursko Soboto, Guštanj, Dravograd, Ormož, Lendavo in Radgono. Skupno je gradiva okoli 5 tekočih metrov, ohranjeni so vpisniki, vsaj za nekatere kraje (Maribor, Ptuj).

B) Vojaško sodišče za leto 1945 v obsegu 0,2 tekoča metra s spisi od št. 1 do 1546 ter z ohranjenim imenikom

C) Zaplembeni spisi za leta 1945-1949: za leto 1945 297 spisov, za leto 1946 2519 spisov, za leto 1947 2943 spisov, za leto 1948 2670 spisov, za leto 1949 384 spisov, ter nekaj arhivskega gradiva za leto 1950 do 1961.

MURSKA SOBOTA

Za Mursko Soboto imamo v Referatu za gradivo pravosodja ohranjene kazenske spise, šifre K, Ks za leta od 1945 do 1950. Ohranjeni so tudi zaplembeni spisi Okrajnega sodišča v Murski Soboti s šifro Zp za čas od leta 1945 do 1947. Interesantno je, da se je posebej ohranilo 25 spisov razlastitvenih zadev iz Okrajnega sodišča v Murski Soboti za leto 1947 in 1948.

Izvršilne zadeve, ki nosijo tukaj oznako I in ne J, so predane mariborskemu arhivu za čas od leta 1946 do 1950. Predani so bili tudi vpisniki.

SLOVENSKA BISTRICA

Za Okrajno sodišče Slovenska Bistrica so se ohranili kazenski spisi K, Ks, za leta 1946 do 1956 in Izvršilni spisi šifre I za čas od leta 1946 do 1950 z odgovarjajočimi vpisniki.

GORNJA RADGONA

Z območja Gornje Radgone smo v Pokrajinski arhiv Maribor do sedaj prevzeli kazenske spise fonda Okrajno sodišče Gornja Radgona. Pri teh lahko opazimo poleg šifer K in Ks tudi Ksp (pomilostitve), za čas od leta 1945 do 1950. Vpisnik in imenik sta ohranjena in predana arhivu samo za leto 1945.

Drugi vir, ki priča o rezultatih postopka zaplembe oz. razlastitve, so tudi spisi o vrnitvi volilne pravice z oznako Sp in so ohranjeni za čas od leta

1946 do 1947 in to brez vpisnikov.

Spisi izvršilnih zadev iz Okrajnega sodišča v Gornji Radgoni so ohranjeni v mariborskem arhivu za čas od leta 1945 do 1950, skupaj z odgovarjajočimi vpisniki.

Povedati moram, da arhivskega gradiva sodišč v Lendavi, Slovenj Gradcu in Lenartu, kjer so sledovi o razlastitvah in odvzemih premoženj po letu 1945, v naša arhivska skladišča še nismo prevzeli.

Postavlja se vprašanje, če se zaradi aktualnosti tega arhivskega gradiva, predvsem planirane denacionalizacije, ne bi bilo smotrno dogovoriti o tem, da bi to arhivsko gradivo še nekaj časa ostalo na sodiščih, torej tam, kjer je nastalo in kjer se bodo postopki denacionalizacije po vsej verjetnosti tudi odvijali.

Zanimati nas morejo tudi sledovi o zaplembah premoženja v ohranjenem arhivskem gradivu v Referatu za gradivo uprave mariborskega arhiva. Sam se tukaj ne lotevam razprave o dejanskih upravnih odločbah, ki so se nanašale na zaplembe premoženja ter so nastale na osnovi odloka Avnoja iz leta 1944. Ne dotikam se zakonodaje, na osnovi katere so se formirale mestne zaplembene komisije po letu 1945.

Podal bi rad samo seznam arhivskega gradiva oz. naštel fonde, ki jih hranimo v Referatu za gradivo uprave v Pokrajinskem arhivu v Mariboru. Podatke mi je posredoval arhivski svetnik Antoša Leskovec.

Če sumiramo fonde, lahko v prvem sklopu govorimo o arhivskem gradivu z opisanimi kategorijami gradiva, ki je nastalo v okrajnih oziroma mestnih zaplembnih komisijah.

Te komisije so v glavnem delovale v letu 1945 in 1946. Njihovo delovno območje je obsegalo mesto Maribor z delitvijo na Mestno zaplembeno komisijo v Mariboru (ohranjenih je 3976 zadev z izdelano kartoteko – podatek I. Vrecl), ter Okrajno zaplembeno komisijo Maribor – levi breg.

Vse komisije so delovale v letu 1945 in 1946 (ohranjenih je 10384 zadev in spisi novih lastnikov v 10962 zadevah – podatek I. Vrecl)

Poleg teh se v mariborskem arhivu hrani arhivsko gradivo Okrajne zaplembene komisije za Doljno Lendavo za leti 1945 in 1946, ki pa je le delno ohranjeno. Ohranjeno je tudi arhivsko gradivo Okrajne zaplembene komisije v Ljutomeru in Okrajne zaplembene komisije v Gornji Radgoni, vendar le-te samo delno.

Drugi sklep arhivskega gradiva, ki priča o zaplembah premoženja, so sumirani fondi Uprave narodne imovine.

Med te sodijo predvsem Okrožna uprava narodne imovine Maribor za leti 1945 in 1946. Tu so ohranjene odločbe okrajnih in mestnih zaplembnih komisij. Gradivo Okrajne uprave narodne imovine je ohranjeno tudi za mesto Slovenj Gradec, k tej je priključen tudi okraj Dravograd oziroma Prevalje za leti 1945 in 1946, vendar ne v celoti.

Nadalje je potrebno dodati tudi to, da so razlastitve po zakonu o agrarni reformi iz leta 1945 in po zakonu o kmetijskem zemljiškem skladu splošnega ljudskega premoženja iz leta 1953 pustile sledove v drugih arhivskih fondih:

V fondu Okrajne komisije za agrarno reformo Maribor, ki je bila pristojna tudi za okolico mesta, je ohranjeno gradivo za čas od leta 1945 do leta 1961.

V mariborskem arhivu hranimo tudi gradivo Okrajne komisije za agrarno reformo mesta Ptuja za čas od leta 1945 do 1961 z 1795 zadevami v obsegu 8 tekočih metrov. Gradivo Okrajne komisije za agrarno reformo za mesto Murska Sobota je ohranjeno za čas od leta 1945 do 1961 ter arhivsko gradivo Okrajne komisije za agrarno reformo mesta Lendave, ki pa je le delno ohranjeno za isto časovno obdobje. V času od leta 1945 do 1961 sta delovali tudi okrajni komisiji za agrarno reformo v Ljutomeru in v Gornji Radgoni, za kateri pa imamo ohranjenega le nekaj gradiva.

Med arhivskim gradivom vseh naštetih komisij je možno najti tudi razne zaplembne spise ali spise okrajnih komisij za zemljiški sklad.

Nacionalizacijo najemnih zgradb in gradbenih zemljišč po zakonu iz leta 1958 lahko zasledimo v arhivskem gradivu fonda z naslovom Okrajna komisija za nacionalizacijo stanovanjskih in poslovnih prostorov ter gradbenih zemljišč mesta Maribor in njegove okolice.

Ta komisija je delovala v času od leta 1958 do leta 1961, pri čemer pa je treba posebej poudariti, da so v gradivu tudi pritožbe na odločbe občinskih komisij. Gradiva je 4,5 tekočih metrov, izdelana je abecedna kartoteka (podatek I. Vrecl).

Pregled vzorčno izbranih konvolutov spisov v zvezi z zaplembami premoženja nam lahko nudi nekaj ugotovitev. Konvoluti spisov obsegajo časovno dolgo dobo. Nekateri spisi se vlečejo vrsto let, od leta 1945 pa vse tja do okoli leta 1955. V konvolutih spisov, ki obravnavajo zaplembo premoženja se nahajajo spisi mnogih različnih ustvarjalec – avtorjev.

Za primer naj naštejem avtorje spisov v zadevi razlastitve lekarnarja iz Slovenske Bistrice:

1. Okrajni odbor OF z dne 1.8.1945,
2. Odsek za upravo narodne imovine z dne 4.7.1945,
3. Okrajna zaplembna komisija Maribor – desni breg; odločba
4. Okrajni odbor OF – odsek za narodno imovino iz leta 1945,
5. Komisija za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev za Slovenijo, Ljubljana iz leta 1945,
6. Sodišče v Slovenski Bistrici
7. Okrajni odbor Slovenska Bistrica, uprava narodne imovine, 1946,
8. Komisija za odpravo narodne imovine pri Predsedstvu Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta, 1946,
9. Javno tožilstvo v Mariboru, 1946,
10. Pritožba žene iz leta 1945. Obtožence ni bil Nemeč, ampak Hrvat in ni pobegnil, ampak je v nemškem taborišču ter se leta 1945 še ni vrnil.
11. Mestni narodnoosvobodilnega sveta, 1946,
9. Javno tožilstvo v Mariboru, 1946,
10. Pritožba žene iz leta 1945. Obtožence ni bil Nemeč, ampak Hrvat in ni pobegnil, ampak je v nemškem taborišču ter se leta 1945 še ni vrnil.

11. Mestni narodnoosvobodilni odbor Slovenska Bistrica, odsek za narodno imovino, 1945,

12. Predsedstvo vlade Ljudske republike Slovenije, oddelek za upravo narodnega imetja Ljubljana, 1945 in 1946,

13. Okrajni odbor OF Ptuj iz leta 1945, ko iščejo prisilnega upravitelja

14. Ministrstvo za ljudsko zdravje

15. Uprava državnih lekarn, ker je šlo za zaplembo lekarne,

16. Izvršilni odbor, Rajonski narodni odbor Maksimir v Zagrebu, glede prisilnega upravitelja.

V nekaterih spisih v zvezi z zaplembami premoženja lahko preberemo tudi nekaj generalnih ugotovitev, ki nas morejo zanimati: oblike raznega poizvedovanja, pri čemer je šlo za vprašanja, ali se je obtožence deklariral za Nemca pod okupacijo ali ne »ker je to edino merodajno za odločitev« in če je morebiti kot Nemeč aktivno sodeloval v NOB.

V zvezi z izdanimi sklepi o zaplembah premoženja pa lahko brez posebnih težav ugotovimo, da je bil sklep o zaplembi deležen neverjetno širokega informiranja.

Sklep o zaplembi je bilo potrebno poslati:

1. obsojencu ali skrbniku
2. Oddelku za upravo ljudske imovine pri Predsedstvu Ljudske republike Slovenije,
3. Okrožni upravi narodne imovine,
4. Okrajni upravi narodne imovine,
5. Okrajni upravi narodne imovine, posebej Komisija za zaplembe,
6. Zemljiški knjigi,
7. Katastrski upravi,
8. Občinskemu ljudskemu odboru, finančnemu odseku,
9. Javnemu tožilstvu, civilnemu odseku.

Konvoluti spisov o zaplembah premoženja, ki so nastali pri občinskih upravnih organih in jih hranimo v mariborskem arhivu, so v dokaj registraturno neurejenem stanju.

To se odraža tudi v kronološkem neredu in v mnogih registraturnih oznakah ustvarjalec spisov. Ohranjeni dokumenti so sila različnih formatov in na različni kvaliteti papirja. Pisani so s strojem ali z roko. Na spisih je mnogo sledov neklih registraturnih načinov poslovanja brez pravega reda. Znotraj konvoluti spisov niso urejeni po določenem zaporedju, kar povzroča немало problemov pri urejanju, pregledu ali pri uporabi tega gradiva. Konvoluti spisov v Referatu za gradivo pravosodja so v našem arhivu z ozirom na zapisano boljše odloženi. Ohranjena in predana so originalna informativna pomagala, vsaj za nekatere fonde, kot na primer Okrajnega sodišča v Slovenski Bistrici.

Gre za vpisnik z glavnimi rubrikami, ki so v navadi pri enostavnih delovodnikih. Konvoluti spisov s sodišč so dobro urejeni, vsebujejo v glavnem spise iz postopka in dokumente, ki so nastajali na sodišču ter izdane odločbe, ki so jih pošiljali na že mnoge našete naslove. Spisi so paginirani, čeprav so na različnih formatih in so tipkani ali pa napisani z roko.

Opozoril bi rad še na nekatere sledove o zaplembah premoženja, ki jih v ohranjenem arhivskem gradivu lahko zasledimo tudi v nekaterih drugih

TOVARNA ALUMINIJA • STRNIŠČE PRI PLTUJU

Ministrstvo za industrijo
in rudarstvo

Ljubljana

Pošta Strnišče pri Ptujju
Zel. postaja: Str. Loranec na Dvorskem polju
Ljubljana

Računalniški sistem: Dopolni zavod Slovenije v
Ljubljani in podružnice v Mariboru

Net. št. DZ / I 145 dne 16. 8. 1945
Fot. št. Dr. 21610/45. 30. 1. 7. 1945

Zadana: Pravna ureditev lastniškega razmerja pri tukajšnji tovarni.

V zvezi s citirano okrožnico sporoča opreva o stanju Tovarne aluminija sledeče:

Na posestvu Strnišče, ki je bilo last tov. Dr. Ivana Bonča, gospodarstvenika iz Ljubljane, so nemoteno leta 1942 - 45 zgradili tovarno aluminija s kapaciteto 100.000 ton aluminijevega oksida letno. Tovarna še ni dograjena, obstoji pa po izjavi tov. ministra namera, tovarno čim prej dokončati. Dosedanje v tovarno vložene investicije znašajo okoli 300.000.000 prevoznih dinarjev. Objekti Tovarne ležijo južno od proge Pragerke - Ptobj, na severni strani pa leži ekonomija. Tov. Dr. Bonča je kupil to posestvo leta 1940, torej pred vojno, od Ljudske posejilnice v Ljubljani.

V aprilu 1941 je bil kot rezervni oficir poklican v Jagodovsko vojaško službo. Ko se je koncem aprila istega leta vrnil, ga je hotelo nemška tajna policija (Gestapo) odvzeti iz Ljubljane na posestvo na Strnišče, kjer bi ga bili najbrž likvidirali. Tema se je uperil pri preiskavi navzoč italijanski oficir, s motivacijo, da spede Dr. Bonča sedel pod zakon italijanskih oblieti.

Remise obkroži so na to razstavile Dr. Bonča.

Med vojno je sodeloval kot estirist v OF in je takoj po razsulu, še v mesecu maju, prostovoljno in iz lastnega nagiba in prepričanja podaril celokupno posestvo državi in sicer popolnoma brezplačno. Ker je ta odstop tov. Dr. Bonča še formalno izvršil in izročil tovarnemu izjavo ministrstva za industrijo skupno z vsami pojavnosti in nečrti, smatra uprava, da s tega zgorajšnji okrožnici ničesar več pripomniti.

Zemljišče, na katerem stoji tovarna, je sedaj dejanski lastnik države, v formalnem pogledu je pa treba samo še urediti lastniško stanje v zemljiški knjigi.

Ministrstvo za industrijo z dne 20.6.45 postavilo za delegata te Tovarne tov. Dr. Bonča Ivana.

Smrt fašizmu - svoboda narodni

Dopolni ministrstva za
industrijo in rudarstvo
v tovarni aluminija
STRNIŠČE pri PLTUJU

J. G. G. G. G.

NARODNA VLADA SLOVENIJE
MINISTRSTVO ZA INDUSTRIJO IN RUDARSTVO
Dobro: 21.AVG.1945. 194

Letnik	1945	Str.	2
Čl.	161/45		

fondih. Vsekakor bi rad opozoril na sicer slabo ohranjene fonde gospodarstva ter s primerom dokazal, da je v gospodarskih fondih mariborskega arhiva tudi možno zaslediti podatke o zaplembah.

V fondu Tovarne Impol iz Slovenske Bistrice sem naletel na spise o pritožbi na razlastitev, ki jih je pošiljala žena na dahavskih procesih na smrt obsojenega nekdanjega direktorja. Ti spisi so bili odloženi v arhivu tovarne Impol v Slovenski Bistrici, kasneje pa jih je Pokrajinski arhiv v Mariboru skupaj z drugim arhivskim gradivom prevzel v svoja arhivska skladišča. V teh ohranjenih spisih ne dobimo nekih posebnih podatkov o možu, obsojencu na dahavskih procesih. V bistvu gre za spise, ki so nastali zaradi tega, ker se je žena direktorja potegovala za svoje pravice.

Mnenja sem, da bi sledove o zaplembah premoženja lahko našli tudi v ostalem arhivskem gradivu, ki je v našem arhivu. Opozoriti moram na arhivsko gradivo župnij, torej na fonde, ki jih hrani Referat za gradivo škofijskega arhiva v Pokrajinskem arhivu Maribor. Mnenja sem, da bi kazalo iskati sledove o zaplembah premoženja tudi v arhivskem gradivu komunistične partije in v drugih družbeno političnih organizacijah. To pa bo seveda naloga tistih kolegov, ki se s temi fondi več ukvarjajo.

Mnenja sem, da so slovenski arhiva arhiva v Pokrajinskem arhivu Maribor. Mnenja sem, da bi kazalo iskati sledove o zaplembah premoženja tudi v arhivskem gradivu komunistične partije in v drugih družbeno političnih organizacijah. To pa bo

seveda naloga tistih kolegov, ki se s temi fondi več ukvarjajo.

Mnenja sem, da so slovenski arhivi z izdanim vodnikom po arhivskih fondih in zbirkah ter z dajanjem arhivskega gradiva v uporabo posameznim raziskovalcem opravili svoje osnovno poslanstvo.

Kot rezultat tega lahko štejejo tudi izdano knjigo Mirka Munde o povojnih zaplembah in o nacionalizaciji, ki je izšla septembra 1990.

Dajanje arhivskega gradiva v uporabo je v bistvu naša osnovna naloga, vendar pa se država ne more spomniti na arhive le takrat, ko arhivsko gradivo potrebuje. Država mora tekoče zagotavljati normalne pogoje delovanja profesionalnih arhivskih institucij, ki morajo biti tako razvite, da lahko tudi v velikih družbenih spremembah v svoja arhivska skladišča prevzemajo arhivsko gradivo kot našo kulturno dediščino in vir za našo zgodovino.

LITERATURA IN VIRI

- Arhivski fondi in zbirke v arhivih in arhivskih oddelkih v SFRJ, SR Slovenija (uredil P. Klasinc), Beograd 1984, str. 640;

- E. Ogrizek, Gradivo o povojnih zaplembah v Pokrajinskem arhivu Maribor, Večer, 3.7.1990;

- A. Leskovec, Referat za gradivo uprave po letu 1850, Večer, 10.8.1990;

- S. Tovšak, Del kulturne dediščine, Večer, 18.7.1990;

- Inventarji in predajno - prevzemni zapisniki med upravo ali sodišči in Pokrajinskim arhivom v Mariboru, tipkopisi, INDOK/PAM.

PREPIS.

Zp 165 / 46
7

K O L I B I J S K I Z A P I S N I K

postavljen dne 14,15,17,21 in 22. januarja 1946, - v Brevicah, Trnju, Cerini, Arnovih selih, Zg. Mohanci, Kostanjka, Starom gradu in Anovcu. Okraj: Erako. Okraj: Novo mesto.

Novo mesto: predstavniki KNOO: Marjol Jose in Hotko Ivanka, oba ured. v Brevicah.
2/ sodni upravitelj: Zevnik Frano, upravitelj v Brevicah, Oerjak Ivan, upravitelj v Oteških toplicah.

3/ svet. ocenilec: Vidmar Ivan, bivši trg. v Brevicah. Boles Boleslav, tehnikar na Gimnaz. 38, ing. Koren Drago v Brevicah.

Predmet: Popis in javnoproizvajanje imetje doedanjske lastnika:

Priloge, ime in poklic: Atena dr. Ferdinand in Vanda, vaspodavnik
Sedanje njegovo bivalisice: Slov. Bistrice.
Razlog se sosesbo posestva: A B C D E

V smislu odloka VNH-a z dne 21.11.1944. je na podlagi splešbe v smislu sodbe vojskega sodišča mesta Maribor a dne 17.8. 1945, atev. št. 484/45-9 odrižen popis gori navedenega imetja.
Ta sodna odredba je bila vročena

pooblaščenou ing. Stiglio Francu v Slov. Bistrici
upravitelju: Zevniku Framu, Brevice.

Erako
bila nabita na uradni razgledni deski okrajnega sodišča/a sosesamni sodiščem v Brevicah.

P O P I S P O S E S T V A .

Okraj: N o v o m e s t o .

Okraj: K r a k o .
Kraj: Brevice, Trnjska, Cerina, Arnove sela, Zg. Mohanci, Kostanjka, Stari grad, Anovec, Dolnje vas, Zg. Brevic, Sv. Lenart, Dekmanos, Mostec, Bala, Brevicje, Utere vas-Videm, Bukovec.

Tipi poljedeljski, svinorejski, sadjarski.

Položaj: dolina, hrib, planina.

Seveda: vsakosno.

Kakovost zemlje: dobra, srednja, slaba.

(Glej prilogo o oesnitvi premoženja stran 1-45).

ZUSAMMENFASSUNG

Die Beschlagnahmen, Agrarreform und Vermögensnationalisierung betreffenden Spuren im Archivgut des Landesarchiv Maribor

Peter Pavel Klasinc

Der Autor teilt seinen Beitrag über die Spuren und Beschlagnahmen, die Agrarreform und Vermögensnationalisierung im Archivgut des Landsarchivs Maribor auf vier Teils auf:

Im ersten führt er die Informationen über die Bestände auf, die dieses Archiv in seinem »Referat für Justizarchivgut« verwahrt und gibt die Daten hinsichtlich des sich noch beim Gericht in Maribor befindenden Archivgut an.

Im zweiten Teil gibt der Autor die Angaben betreffs

der Bestände, die dieses Archiv im »Referat für Verwaltungsarchivgut« verwahrt.

Im dritten Teil behandelt er die zufällig ausgewählten Aktenkonvolute und gibt Informationen hinsichtlich der Aktenordnung und Registraturordnung. Er stellt die Autoren der Akten fest und führt alle Adressen auf, wohin ein Verwaltungsorgan hat Entschlüsse gesandt.

Im vierten Teil gibt der Autor seine Suggestionen hinsichtlich derjenigen Beständen, in denen würde es noch möglich, die sich auf die Vermögensbeschlagnahmen beziehenden Spuren zu finden. Er behandelt auch die im Wirtschaftsbestand zufällig entdeckte Schrift, die sich auf die Frau vom in den Daehauptprozeßen zum Tode verurteilten Direktor einer Fabrik bezieht.

Der Autor beschließt seinen Auftrag mit dem Hinweis, daß es den Archiven dergleiche Bedingungen zu sichern sind, daß auch in Verhältnissen großer Gesellschaftsänderungen imstande sein werden, das Archivgut vom Terrain in ihre Archivlager ungestört übernehmen zu können.

Vzpostavljanje državnega gospodarskega sektorja in ukinitve kolonatskega odnosa po drugi svetovni vojni na območju, ki ga pokriva Pokrajinski arhiv Koper

Mariša Zagradnik

Podržavljanje privatne lastnine po drugi svetovni vojni je na obravnavanem območju potekalo drugače kot v federalni Sloveniji tako v časovnem kot v količinskem in vsebinskem pogledu. Razlogi za to so bili v specifičnosti zgodovinskega razvoja, saj se je dokončna razmejitev ozemlja med Jugoslavijo in Italijo zavlekla do leta 1954 in v narodnostni sestavi, ki je imela za posledico močno izseljevanje zalsti italijanskega prebivalstva. Spor za Istro, Trst in Slovensko primorje je dosegel take razsežnosti, da je dobil mednarodni značaj.

Zaradi pritiskov Angloameričanov, ki jim Sovjetska zveza v odločilnih trenutkih ni nasprotovala, je morala jugoslovanska vlada pristati na začasno razdelitev spornega ozemlja na dva dela ter sprejeti pogoje zaveznikov o vojaški upravi tega ozemlja. Beograjski sporazum je bil podpisan 9. maja 1945 in nato 20. junija 1945 Devinski sporazum, v skladu s katerima so se morale jugoslovanske čete umakniti iz Trsta in dela Julijske krajine zahodno od Morganove črte. Sporno ozemlje je bilo razdeljeno na cono A, ki je pripadla zavezniški vojaški upravi in je vključevala Trst, železniške proge in poti proti Avstriji preko Gorice, Kobarida in Trbiža ter Pulo z ostalimi pristanišči na zahodni obali Istre, in cono B, ki jo je dobila v upravljanje Jugoslovanska armada. Cona B je obsegala ozemlje vzhodno od Morganove črte do predvojne meje med Jugoslavijo in Italijo.

Najvišjo politično oblast v vsem Slovenskem primorju je predstavljal Pokrajinski narodnoosvobodilni odbor za Slovensko primorje (PNOO). Svojo

funkcijo naj bi opravljal samostojno, vse dokler se ne razreši vprašanje priključitve. S trenutkom pa, ko je bilo ozemlje razdeljeno na dve coni, PNOO, ki je imel sedež v Trstu, ni mogel več opravljati svoje oblasti neposredno v coni B. Zato je 31. julija 1945 izdal odlok o imenovanju Poverjeništvu Pokrajinskega narodnoosvobodilnega odbora za Slovensko primorje (PPNOO) in nanj prenesel vso svojo oblast v coni B.

CONA B

Cona B je bila torej posebna enota v upravi Jugoslovanske armade s Poverjeništvom PNOO za Slovensko primorje kot najvišjim organom civilne oblasti. Že leta 1945 je bil v njej vzpostavljen »jugoslovanski« sistem, prilagojen izjemnosti stanja.

V coni B zato ni bilo posegov oblasti v privatno lastnino državljanov v obliki razlastitev, nacionalizacije ali agrarne reforme. Ukrepi, ki so bili izvedeni, so se nanašali le na upravo imovine, ki je ostala iz kakršnegakoli razloga brez lastnika, na zaplembo imetja izdajalcev ter na dekolonizacijo v okraju Koper.

Prvi pravni poseg v premoženje državljanov v Slovenskem primorju je uravnaval odlok Pokrajinskega narodnoosvobodilnega odbora za Slovensko primorje in Trst z dne 11. maja 1945, ki je postavil pod zaporo in začasno upravo imetje Nemškega rajha in njegovih državljanov, imetje oseb nemške narodnosti z izjemo tistih, ki so se borili v vrstah NOV in POJ Jugoslovanske armade ali zavezniških sil, ter imetje vojnih zločincev in njihovih pomaga-